

JURYVURDERING ATTRAKTIV BY 2021

Juryen for Attraktiv by 2021, som er statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling, har fattet sin beslutning: Årets pris går til Skien/ Porsgrunn.

Juryens begrunnelse for at Skien/ Porsgrunn er vinner av Attraktiv by 2021 og vurdering av de øvrige finalistene; bydelen Saupstad/ Kolstad i Trondheim og tettstedet Henningsvær i Vågan kommune.

SKIEN / PORSGRUNN

De tradisjonsrike industribyene Skien og Porsgrunn, ofte omtalt som «tvillingbyene», har gjennomgått store endringer etter tap av industriarbeidsplasser i Grenlandsområdet. Økende arbeidsledighet, butikkdød, fraflytting og lave boligpriser skapte en negativ spiral som tvang fram offentlig innsats i bybåndet. Å snu en negativ trend er ingen lett oppgave. Skien og Porsgrunn har vist at det ikke bare er mulig, men at det kan skapes en ny giv og dynamikk med det resultat at regionen som helhet fremstår som langt mer attraktiv enn noen trodde var mulig for kun få år tilbake. Juryen mener tvillingbyene Skien og Porsgrunn er et fremragende eksempel på at virkemiddelapparatet virker når aktørene makter å samle innsatsen mot felles mål.

I mange nabobyer og kommuner fremstår historisk konkurranse og lokal patriotisme som et hinder for å skape utvikling og se sin by eller sted som del av en større helhet. I Grenland klarte imidlertid kommunene, sammen med fylkeskommunen, Statens vegvesen, Jernbanedirektoratet og Statsforvalteren, å enes om felles prioriteringer i en bypakke, endelig godkjent i 2015. Bypakken har utløst betydelige investeringer i bymiljø og byrom, bedre forbindelser og mer miljøvennlig mobilitet gjennom satsing på kollektiv, gående og syklende. Til tross for at patriotismen for egen by er like sterk i Skien og Porsgrunn som andre steder, ser politikerne ut til å ha maktet oppgaven det er å se hvordan funksjoner kan fordeles og deles mellom byene - fordi begge i sum kommer godt ut av det.

Dette er konkrete og vanskelige prioriteringer, men her har kommunene vist at de tør! Samtidig har fylkeskommunen brukt mye ressurser for å bistå kommunene gjennom prosessen, og med det tatt sin rolle som regional samfunnsutvikler på alvor. Skien/ Porsgrunn har, i samarbeid med statlige og regionale myndigheter, her lagt grunnlaget for større sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft for sin region. Samtidig har bærekraftsmål 17, «Sammen for å nå målene», vist sin styrke! Juryen mener at kulturen for samarbeid som er etablert i Grenlandsregionen er noe andre tettsteder og byområder i Norge kan lære av.

Bypakken er i utgangspunktet en miljøsatsing som skal stimulere til overgang fra privatbil til kollektivt, gange og sykkel. Juryen mener imidlertid at tiltak som ofte begrunnes med hensyn til klima og miljø også bidrar til utjevning av sosiale forskjeller. Flere og billigere busser, bedre gang- og sykkelveier og nye forbindelser, gir flere en lettere og bedre tilgang til byen. Når tilbud som skoler, barnehager, arbeidsplasser, nye boliger og leke- og møteplasser i tillegg lokaliseres sentralt gjøres de tilgjengelig for alle, uansett økonomi og alder.

Også hver for seg har byene utviklet en kultur for samarbeid som har gitt resultater. Skien startet sitt arbeid med å få mer liv i sentrum i 2011 med visjonsarbeid, blanke ark og lite midler, men med dedikerte «ildsjeler» som fikk i stand møter og samtaler. Mye tyder på at dette initiativet fra kommunens side fikk den positive utviklingen i gang, og at samarbeidsprosjektet «Skien 2020 – Handlingsprogram for sentrum», vedtatt i 2013, var et viktig verktøy for å få aktører til å trekke i samme retning.

Porsgrunn kommune har tilsvarende gjort viktige prioriteringer for å styrke sin sentrumsutvikling. De siste årene har kommunen investert i viktige byrom som Rådhusplassen, Rådhustrappene og elvepromenaden, en sømløs kobling av jernbaneområdet og den historiske bykjernen, oppgradering av Storgata, noe som igjen inspirerte gårdeiere til å investere i egen eiendom, og ikke minst - en storstilt satsning på kultur som del av bybildet.

Juryens hovedinntrykk er at Skien og Porsgrunn både hver for seg og sammen har tatt hele verktøykassa i bruk. Begge byene er klare og tydelige på at satsing på byutvikling har vært og er en sentral suksessfaktor i arbeidet med samfunnsutviklingen. Utviklingen i Skien og Porsgrunn viser vilje fra både kommunalt og regionalt hold til å gjøre modige prioriteringer, evne til langsiktig arbeid og kultur for helhetlig virkemiddelbruk.

I Skien og Porsgrunn er det bygget broer i både fysisk og overført forstand. Begge stedene yrer av gode prosjekter med fokus på bærekraftig stedsutvikling, uten å være redde for å eksperimentere seg fram til flere møteplasser, gode mellomrom og bedre arkitektur. Juryen mener at transformasjonen fra 'slitne', konkurrerende industribyer til attraktive byer som bygger på hverandres fortrinn, er forbilledlig.

SAUPSTAD / KOLSTAD

Bydelen Saupstad/ Kolstad i Trondheim ble bygget ut på 1960- og 70-tallet etter en helhetlig plan som var banebrytende i sin tid, og hvor det ble lagt vekt på boligkvalitet og rause uteområder. I 2013 viste fellesarealer tydelige tegn på forfall og næringsgrunnlaget i lokalsenteret var sviktende, ikke ulikt utviklingen i andre drabantbyer. Med en beliggenhet som ble oppfattet som usentral, medførte lave boligpriser at det ikke ble bygget noe nytt i området.

Dette var bakgrunnen for at Trondheim kommune iverksatte et områdeløft for bydelen. Kommunen og fylket har styrket satsingen gjennom store investeringer i skoler og idrettsanlegg. Det er imidlertid summen av om lag 70 små og store prosjekter som er gjennomført som preger det positive inntrykket. Juryen er imponert over de humane og bærekraftige verdiene som ligger til grunn for utviklingen i bydelen, og hvordan medvirkning har bidratt til å forme prosjektene, og skape entusiasme og eierskap.

Lokaliseringen av nye Heimdal videregående skole, et av verdens mest miljøvennlige skolebygg, er eksempelvis samlokalisert med Kolstad Arena som trekker mange besøkende til bydelen. Ny metrobussrute er lagt gjennom bydelen og knytter den tettere til Trondheim sentrum. Biblioteket er ominnredet og åpnet, uten store ressurser og med stor grad av gjenbruk av eksisterende interiør, og fremstår som et levende bydelsbibliotek som innbyggerne er stolte av.

Juryen er imponert over den nye barne- og ungdomsskolens interne organisering og utformingen av uterommene, hvor målet synes å være å gi mest mulig tilbake til bydelen. «Publikumsvennlige» aktiviteter som sløydsaler og musikkrom er bevisst lagt i bygningens førsteetasje, noe som gjør skolebygningen interessant også fra utsiden. Skolebygget ligger vendt mot boligbebyggelsen og er åpen fra sju om morgenen til elleve om kvelden med en skolegård som inviterer til sambruk. Området har i tillegg fått en ny barnehage med egen kokk og med skulpturer i lekeområdet.

Juryen lar seg imponere over ungdommens initiativ til en aktivitetspark som ble utviklet i forbindelse med valgfaget 'Demokrati i praksis', og som i dag er realisert i form av en attraktiv park med aktivitetsområder, grillsteder og skulpturer. I hele bydelen er det en imponerende investering i kunst i offentlige rom.

En samlet ledergruppe i kommunen har fungert som prosjektgruppe og gjort det mulig å arbeide på tvers av avdelinger og budsjetter og prioritere i tråd med områdeløftets visjoner og mål. Saupstad/ Kolstad er et forbilde som viser at en god kommunal satsing krever konkret og langsiktig samarbeid på tvers av de tradisjonelle «siloeene» i det offentlige. Områdeløft er krevende, men juryen mener Trondheim kommune har investert strategisk, helhetlig og klokt, og utviklet prosjekter i omfattende dialog med innbyggerne i bydelen som beskrives som *lokalsamfunnsbyggere*.

Det er juryens inntrykk at områdeløftet på Saupstad/Kolstad bygger på inkludering og dialog. Gjennom å se etter muligheter og gjennom samarbeid har en lykkes med å diagnostisere, fikse og forbedre: Området har i dag forbindelser, uterom, møteplasser og mellomrom av høy kvalitet. Juryen mener denne inkluderende holdningen har lagt grunnlag for tilhørighet og stolthet til eget bosted.

Et av de store spørsmålene fremover er hvordan privat investeringsvilje kan bidra til den utviklingen som er på gang, som utviklingen av torget og god fortetting med boliger. Hva kommunen vil gjøre med de fraflyttende skolebyggene blir også viktig. En god utvikling her kan løfte området videre, øke omsetningen på senteret og bidra til verdiutviklingen i området.

Juryen oppfatter at den grunnleggende holdningen bak områdeløftet er å bygge videre på bydelens styrker og kvaliteter. Inn i dette arbeidet har aktørene har tatt med nye blikk og vår tids kunnskap om hva som skaper stedsattraktivitet, og gjennom det vært i stand til å foredle og videreutvikle stedets egenart. Juryen mener at områdeløftet på Saupstad/ Kolstad er bærekraftig stedsforedling i særklasse.

HENNINGSVÆR

I havet utenfor Lofoten foregår hver vinter verdens viktigste torskefiske som har formet bosetting og kystkultur gjennom flere hundre år. Henningsvær i Vågan kommune er en av få tettsteder som har bevart særtrekkene ved et tradisjonelt fiskevær, kombinert med en aktiv fiskerinæring. Dette har gitt grunnlag for et sted med sjeldent sterk attraksjonskraft for besøkende og kulturgründere, og en økende grad av ekstern investeringsvilje. De siste årene har grensen mellom turistsesongene gradvis blitt visket bort, og det yrer av liv med besøkende som søker seg til Henningsvær for å oppleve genuine og ramsalte miljø, også utenom fiskesesongen.

Mange steder i Norge har kulturelle og naturgitte kvaliteter som opplever økt besøkspopularitet, samtidig som de møter utfordringer når det gjelder å modernisere industri, skape attraktive bomiljø og vinne kampen om innbyggere, servicefunksjoner, verdiskapning og offentlige ressurser. I likhet med andre øysamfunn førte byggingen av bruer tidlig på 1980-tallet til større grad av mobilitet, fraflytting og demografiske endringer. Disse forbindelsene gjør det imidlertid stedet tilgjengelig for tilreisende og åpner muligheter for pendling. Juryen mener fiskeværet Henningsvær er et godt eksempel på steder som er midt oppe i en prosess med å beholde sine fortrinn og kvaliteter i en utvikling med en økt turisme og et mobilt arbeidsmarked.

Juryen ser at innbyggere, næringsliv og kommune er svært opptatt av å ta vare på stedets autenticitet i møte med nye tider. En engasjert innbyggerforening har i samarbeid med kommunen fått på plass infrastruktur som parkeringsavgift, offentlig toalett, og offentlig torg/gatetun. Kommunen har nylig videreført boplikt og skal i løpet av høsten ta endelig stilling til Riksantikvarens forslag til fredning av Henningsvær som kulturmiljø.

Juryen mener Henningsvær viser hvordan samarbeid er helt avgjørende, både når det gjelder å forvalte stedets ressurser og kvaliteter, og håndtere krefter og motkrefter i stedsutviklingen. Kombinasjonen av engasjement og innsats fra innbyggere og lokalt næringsliv med kommunale vedtak og styringsverktøy, er sentralt i arbeidet med å utvikle Henningsvær uten å miste «stedets sjel». Det har fram til nylig vært arbeidet med å belyse konsekvensene av en kulturmiljøfredning for private og offentlige aktører på bakgrunn av tilstandsregistreringer, samfunnsøkonomiske analyser, samt forventninger fra folkemøter og politiske vedtak på lokalt og regionalt nivå.

Utviklingen av et aktivt fiskevær som ivaretar stedets helhet, sammenhenger og strukturer stiller krav til håndtering av interessekonflikter og utfordringer knyttet til næringsutvikling, boligtilbud og innbringende kortidsutleie, parkering og tilgang til offentlige tjenester. Henningsvær er her i en særstilling ved at kommunen eier mye areal i sentrum og har en reguleringsplan som setter rammer for vekst og utvikling. Dette gir et godt utgangspunkt for å ta styringen på forvaltning og utvikling.

Juryen oppfatter at nasjonale og regionale kulturminnemyndigheter sees på som støttespillere med kunnskap og kompetanse, og at Henningsvær og Vågan kommune nå ruster seg for å ta ansvaret som følger et fredningsvedtak. Juryen mener arbeidet med fredningsforslaget viser potensialet som ligger i stedsutvikling hvor kunnskap og ressurser kombineres med gode prosesser og vilje til samarbeid.

Juryen anser kommunens pågående arbeid med besøksforvaltning, boplikt og fredning av kulturmiljø i samarbeid med Riksantikvaren og fylkeskommunen som viktige momenter i stedsutviklingsprosesser, og håper arbeidet kan materialisere seg i lærestykker som andre distriktskommuner kan lære av.